EMBARGO tot moment van uitspreken - wijzigingen
voorbehouden - gesproken tekst geldt.

TOESPRAAK MR. H.A.F.M.0. VAN MIERLO OP DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN D66 TE NOORDWIJKERHOÜT OP ZONDAG 31 MAART 1996.

Dames en Heren,

Europa zat het op dak - twee dagen geleden. Op het dak van de omgebouwde autofabriek, waar Fiat de racebaan heeft voor snelheden tot 110 kilometer per uur. De geboortestad van mevrouw Agnelli aan de voet. De besneeuwde Alpen eromheen. Piedmonte. Op het dak een glazen huis. Daarin zaten de Ministers van Buitenlandse Zaken aan de lunch. Ze spraken over de mensenrechten in China en besloten de resolutie daarover in Geneve toch in te dienen met de Verenigde Staten. Daar alleen al is een heel verhaal over te vertellen. Maar daar heb ik geen tijd voor. Ze spraken ook over de voortdurende koude oorlog tussen Griekenland en Turkije, waarvoor Europa voortdurend de prijs betaalt. Griekenland blokkeert met het vetorecht de financiële regeling onder de Douane-Unie tussen Europa en Turkije. Vanwege de eilandenoorlog. Griekenland heeft een paar voorwaarden opgesteld voor een vreedzame regeling, die op zich heel redelijk zijn. Ook Turkije wil er best over praten. Maar de Turken zijn het zat om iedere keer door de Grieken onder druk te worden gezet met een vetorecht in een veel groter Europees belang, dat niets met eilanden te maken heeft. En de Europeanen zijn het eigenlijk ook zat. Maar het is niet anders. En de voorzitter gaat weer een poging doen.

Twee meer verborgen actualiteiten in de marge van de start van de Intergouvernementele Conferentie, die de gehele dag voelbaar in de schaduw staat van de twee gans niet verborgen actualiteiten: de dolle koeieziekte en de drugs. Het is zeer waarschijnlijk dat het dolle koeienprobleem uitgroeit tot een groot drama voor mensen en dieren en bovendien een groot financieel drama voor het Verenigd Koninkrijk en Europa, waarbij enkele tientallen miljarden aan de orde kunnen zijn.

De manier waarop Europa hiermee om zal gaan, zou ook wel eens heel belangrijk kunnen zijn voor het verloop van de IGC en daarmee voor de toekomst van Europa. Het zal veel afhangen van de feiten die aan het licht komen, hoe groot de ruimte kan zijn voor Europa om zich genereus op te stellen tegenover het zwaar getroffen Verenigd

Koninkrijk. Sterk verwijtbare nalatigheid zal die ruimte ernstig beperken. Toch zal ook dan maximale redelijkheid een beter middel zijn dan confrontatie om de Britten bewust te maken van de relatieve zegeningen van hun eigen zinnigheid.
Dan kan er misschien eens een scheur komen in het onverwoestbare geloof van het Britse leiderschap in de zegeningen van de Natiestaat in z'n pure vorm. Zoals dat ook weer opklonk in de korte algemene beschouwing, waarmee mijn Britse collega Rifkind eergisteren plaats nam in de eerste ronde van de IGC: tegen communautarisering, tegen meerderheidsbesluitvorming, tegen de rol van het Hof op het terrein van Justitie en Binnenlandse Zaken.
Het Verenigd Koninkrijk = de grote blokkade.

- ergens: de verkiezingen
- vraag: rol van Europa
- voor het eerst niet uitgesloten dat het

anders zal gaan.
De conferentie is in zekere zin nog belangrijker dan die van Maastricht, omdat zij zich afspeelt tegen de voorgrond van een veel ingewikkelder toekomstbeeld. De uitbreiding is van een ideaal voor de één en een schrikbeeld voor de ander, een historisch imperatief geworden voor iedereen. Alleen al om die reden moet Europa verbouwd worden in vorm en in inhoud: instellingen, bevoegdheden en geld. Verbreding, verdieping en differentiatie zijn de kernbegrippen. Verbreding als een gegeven, verdieping als een noodzaak en differentiatie als een middel om de vaart erin te houden, met wie het kunnen zeker, maar wel ten behoeve van de gehele gemeenschap.
Op het spel staat niet meer en niet minder dan de toekomst van onze welvaart en onze cultuur in de meest ruime zijn. Ik ben blij dat Gerrit Jan Wolffensperger zo indringend en langdurig hierover heeft gesproken. Natuurlijk ook als Minister van Buitenlandse Zaken die steun krijgt voor het kabinetsbeleid, maar toch vandaag in de eerste plaats als D 66-er, die dat eerste partijprogram heeft mogen meeschrijven, waarin we - ik zeg het met een zekere trots - toen, in het hart van de koude oorlog, hebben neergeschreven, wat we nu moeten en kunnen waarmaken.
En de kernvraag die toen in de tijd van de gouden idealen werd beantwoord met het gouden ideaal van de federalistische structuur, is dezelfde kernvraag die nu weer aan de orde is, zij het op een veel bescheidener manier en met een antwoord van minder edelmetaal. Zij luidt: zijn wij bereid de betekenis van de souvereine Natie-staat wat meer

te relativeren en wat meer communautaire vormen van bestuur te aanvaarden dan waarmee we groot zijn gebracht? Als het antwoord ja is, hebben we een kans en als het antwoord nee is niet.
Als men een slagvaardig Europa wil, dan moet men bereid zijn daarvoor de instrumenten aan te reiken. Als alle lidstaten niets wensen af te staan van hun nationale souvereine bevoegdheden, dan zal het onmogelijk zijn tot een Europees beleid te komen, waar iedereen om staat te schreeuwen. Vooral in de buitenlandse politiek. Voortdurend komt het voor dat een land de besluitvorming blokkeert, omdat het z'n vetorecht misbruikt voor een eigen belang, dat niets te maken heeft met de zaak waar het om gaat.
Meerderheidsbesluitvorming in de buitenlandse politiek is waarachtig een groot vraagstuk. Èn voor de democratische controle èn voor de eigen waarde van een land en het nationaal belang dat het wil dienen. Het zal dus helemaal niet makkelijk zijn om, al is het maar een beetje meer op te schuiven in de richting van meerderheidsbesluitvorming. Misschien lukt het helemaal niet. Toch is nu langzamerhand bijna ieder land op zoek naar mogelijkheden om ons te bevrijden van de tot vaak machteloosheid doemende consensusbesluitvorming.
Alleen het Verenigd Koninkrijk niet. En de V.V.D.-fractie in de Tweede Kamer niet. De heer Bolkestein verzet zich met kracht tegen het opgeven van het vetorecht in de buitenlandse politiek. Tegelijk vraagt hij de Minister van Buitenlandse Zaken te bevorderen dat de Europese Unie zich kordaat opstelt inzake China-Taiwan.
Kordaat.
De one-liners van de heer Bolkestein zijn van een hartveroverende helderheid, soms tot aan het moment dat men ze met elkaar in verbinding brengt.
Hij stelt zich kritisch op tegenover het kabinetsbeleid, maar niet altijd fair. Hij vergelijkt het Benelux-memorandum met Black Monday, vier jaar geleden en dat slaat nergens op. Immers, toen presenteerde Nederland als voorzitter een ontwerpverdrag dat onhaalbaar was. Het werd door bijna iedereen van de tafel geveegd. Het Benelux-memorandum is een globale positieaanduiding van drie landen. Het wordt door iedereen geprezen.
Mij is gevraagd of ik het als een gevaar beschouw voor het kabinet dat er zoveel verschil van mening is in de coalitie over de Europapolitiek. Daarover het volgende:
Ik wil de verschillen niet overdrijven. Ze worden vaak krachtiger gepresenteerd dan ze in werkelijkheid zijn, al was het alleen maar dat er binnen de V.V.D zelf behoorlijke

verschillend wordt gedacht en velen daarin de visie van het kabinet delen.
Ten tweede moeten we eraan wennen dat in de Nederlandse Europese politiek er verschillende invalshoeken zijn. In de meeste andere landen is dat al heel lang zo. Ten derde mogen de verschillen in de coalitie niet worden verward met de eenheid van beleid, waartoe het hele kabinet tot op heden in staat is geweest. Natuurlijk leiden de meningsverschillen in de coalitie tot discussies in het kabinet, maar dat eindigt met de vaststelling van een beleid en een onderhandeingsinzet, zoals we die aan de Kamer hebben gepresenteerd en daar staat het hele kabinet en een ruime Kamermeerderheid achter.
Ik heb alle vertrouwen dat het zo zal blijven. Met het parlement gaat het gesprek door. We starten met een grote meerderheid. Ik prijs het CDA dat het op dit punt trouw is gebleven aan het eigen verleden en ik blijf vertrouwen op de kracht van onze argumenten.
Het drugsvraagstuk is op de Inter Gouvernementele Conferentie niet uit de schaduw getreden. De Frans-Nederlandse
betrekkingen staan op dit punt behoorlijk onder druk. De selectieve handhaving van de zogenaamde grenscontrole aan de noordgrens van Frankrijk is een buitengewoon onverstandige maatregel, die absoluut niet effectief is en daarom vooral als symbolisch gebaar de betrekkingen met de Benelux-landen onvermijdelijk schade toebrengt. Ik zie er in geen enkel opzicht een positieve werking van uitgaan. Mijn Franse collega en ik zullen hier op korte termijn over praten. Intussen heeft de wereld toegekeken op het debat over de drugsnota in de Tweede Kamer. Ik wil hier ronduit mijn bewondering uitspreken voor de wijze waarop dat is gedaan door de bewindslieden Borst, Sorgdrager en Kohnstamm en ook door de Tweede Kamerfractie van ons bij monde van Thom de Graaff. Er is wijs omgesprongen met het landsbelang en met de opvattingen van de partij, die in hun uitgangspunten overeind zijn gebleven. En het heeft indruk gemaakt ook buiten Nederland.
En ook hier moet niet te snel worden uitgegaan van een Franse benadering.

Binnen de Franse regering wordt verschillend gedacht over het Nederlandse drugsbeleid. Zo wil de Franse Minister van Gezondheid, Gaymard, graag een gesprek met Els Borst over samenwerking en uitwisseling op het gebied van verslavingszorg en preventie van harddrugsverslaving. Deze toenadering wordt mede veroorzaakt door de

toenemende zorg van minister Gaymard over de gezondheidstoestand van de Franse harddrugsgebruikers, van wie 85% spuit. Recent zijn zeer verontrustende cijfers bekend geworden over het aantal HIV- positieven onder deze verslaafden.
Er zijn meer geluiden die de term "la douce France" weer naar voren halen. Het rapport van de Commissie voor Culturele Familie en Sociale Zaken bijvoorbeeld, dat donderdag jl. aan de Assemblee Nationale werd aangeboden en dat duidelijk afstand neemt van de scheldwoorden zoals "narco-état".
Het rapport concludeert dat het Nederlandse methadonbeleid en de lage aantallen AIDS- slachtoffers voor Frankrijk nuttige voorbeelden zijn.
Dat wil niet zeggen dat daarmee de kous af is. We zullen van onze kant moeten laten zien dat we bereid zijn alles te doen wat in ons vermogen ligt om de ongehoord hoge exctasy-produktie te bestrijden en in het algemeen de negatieve effecten in de overloop van ons drugsbeleid naar het buitenland terug te dringen. Het overleg hierover dient door te gaan.
Te lang heb ik reeds gesproken over het beleid dat onder mijn verantwoordelijkheid valt, ik doe dat nooit, omdat ik de spreektijd op een partijcongres niet onder die titel krijg. U moet maar denken dat Europa zo belangrijk is voor alle beleidsterreinen van het regeringsbeleid dat ik dit allemaal gezegd heb als vice- Minister-President.
Het paarse kabinet gaat een cruciale periode in. Het wordt moeilijker. Het mooie weer is voorbij.
De economische vooruitzichten zijn wat minder fraai dan ze waren en de politieke spanning op een aantal vraagstukken voor de komende periode is opgelopen. Het komt er nu op aan te laten zien wat we kunnen.
Laten zien dat we nog steeds in staat zijn ook de vraagstukken die naar hun aard veel van de spankracht van de coalitie vragen tot een aanvaardbare oplossing te brengen.
Dat geldt voor de wetgeving over de marktwerking in de WAO, waarover binnen de coalitie - overigens terecht - opnieuw wordt nagedacht na de fundamentele kritiek van de Raad van State.
Dat geldt voor het vliegveld Beek, waarbij de bijna onmogelijke opdracht voorligt aan de voorwaarden "geen nachtvluchten", "rendabele exploitatie", "behoud van werkgelegenheid" tegelijkertijd te voldoen.
Het is zeer de vraag of een aanvaardbare combinatie gevonden kan worden. De vermijding van nachtvluchten staat voor ons voorop. Hetzij ineens, hetzij in een

aanvaardbare minimale hoeveelheid, waarvan de afbouw in perspectief gegarandeerd is. Als geen van beide kan, valt moeilijk in te zien hoe aan de voorwaarden voldaan kan worden.
Dat geldt ook voor de beslissing die op korte termijn genomen moet worden over de Hoge Snelheids Lijn. Alleen al om macro- milieuoverwegingen is het wenselijk dat deze lijn er komt. De vraag is voor ons alleen nog maar op welke wijze de milieu- offers op micro-schaal het meest beperkt kunnen blijven.
Hoewel het Groene Hart een groot goed is om te beschermen is de gedachte onjuist dat iedere oplossing daarbuiten in milieutermen per definitie een geringer offer betekent dan daarbinnen.
Dit is geen omineuze vingerwijziging in de richting van een oplossing.
Dat geldt ook voor de eigen bijdrage in de gezondheidszorg, waarbij - ik zeg het met enige nadruk - niet meer aan de orde kan zijn de vraag of deze wel moet worden ingevoerd. Minister Borst legt in overleg met collega's de laatste hand aan de technische uitwerking van een afdoende regeling voor compensatie voor de laagstbetaalden en de mensen die chronisch ziek zijn. En dat is het dan.
Dat geldt ook voor de problematiek van de Volkshuisvesting, waarover onze fractievoorzitter gisteren sprak.
In augustus zal het kabinet zich weer enkele weken gaan bezighouden met de koopkrachtplaatjes. Op papier zal er wel weer iets acceptabels uitkomen. Maar achter dat papier leven mensen, en voor sommige mensen slagen wij er jaar na jaar niet in om hun koopkracht te verbeteren.
Integendeel, zij raken steeds verder achterop.
De D66-bewindslieden maken zich daar zorgen over. En dankzij de portefeuilleverdeling zitten sommigen van ons er met hun neus bovenop.
Nog nooit is de gemiddelde huurstijging zo laag geweest als onder Dick Tommel, maar desondanks moet hij constateren dat de huren nog steeds harder groeien dan de koopkracht.

Els Borst ziet met lede ogen hoe de vrijheid van de ziekenfondsen om zelf de nominale opslagpremie vast te stellen, resulteert in een merkbare koopkrachtdaling voor de mensen met de laagste inkomens. Beleid kan niet helemaal ondergeschikt gemaakt worden aan koopkrachteffecten. Dat doet schade aan de zorg.

En tenslotte zien we allemaal dat ook gemeentetarieven hier en daar zorgen voor koopkrachtdalingen die wij ongewenst vinden, maar die we niet generaal kunnen compenseren omdat de tarieven van gemeente tot gemeente verschillen.
Het is eigenlijk steeds hetzelfde patroon: beleid is grotendeels gedecentraliseerd (naar gemeenten, ziekenfondsen, woningbouwcorporaties), decentraal neemt men maatregelen die de inkomens beïnvloeden.
En het kabinet beschikt nog steeds niet over een adequate gereedschapskist om de zaak te repareren. Naar die kist zullen we toch moeten zoeken, want het zijn geaccumuleerde effecten, die we absoluut niet mogen negeren.
En het gaat niet aan om dat Dick Tommel in
persoon te gaan aanwrijven. De Partij van de Arbeid moet beseffen dat hij kabinetsbeleid voert en dat ook het bestrijden van onaanvaardbare effecten in koopkracht kabinetsbeleid is, waarvoor de eerste verantwoordelijkheid weer op andere bordjes ligt.
Ik zeg dat niet om de portie door te schuiven naar andere bordjes, maar om aan te geven dat er voor de Partij van de Arbeid reden is om letterlijk een toontje lager te zingen. Dan hoef je nog niet het beleid op te geven.
Een paar voorbeelden maar van onderwerpen die op ons bord liggen, en waarbij de verleiding groot is ze nog maar een tijdje weg te schuiven.
Geheel tegen mijn natuur in ben ik daar geen voorstander van.
Het kabinet heeft het zichzelf aangedaan een reputatie op te bouwen. In de eerste helft van de regeerperiode is veel werk verzet. Kwalificaties als "slagvaardig" en "daadkrachtig" zijn daar het gevolg van.
Het is nu zaak die reputatie te behouden. Anders heet het al gauw: ze maken niets meer klaar, ze zijn uitgeregeerd.
Ook in zijn bestuurscultuur heeft het kabinet een naam hoog te houden. De manier waarop de coalitie in het proces van gedachtenvorming en besluitvorming zich aan de buitenwereld presenteert doet er wel degelijk toe.
Zo reken ik het ook mezelf aan dat het kabinet met haar plannen over de bestuurlijke reorganisatie te weinig rekening heeft gehouden met het onbegrip daarover bij de burgers. Onze inspanning om

de mensen die het aangaat te overtuigen van de noodzaak van dat beleid was blijkbaar onvoldoende. Of was er toch iets mis met de plannen zelf?

Hoe dan ook, het zou onze eer te na zijn als we niet in staat zouden zijn om op redelijk korte termijn met nieuwe voorstellen te komen die de ontstane impasse kunnen doorbreken. Het kabinet werkt eraan.

De bestuurscultuur, de omgangsvormen in de coalitie, de wijze van omgaan met de macht, zijn mede gezichtsbepalend voor een coalitie. Voor iedere coalitie en zeker voor de onze.
Er begint in de publiciteit een beetje een sfeertje te ontstaan alsof de coalitie bezig is met alle toe te dekken. Ik verzet me daar krachtig tegen. Tegen die suggestie alsook tegen de neiging als die eventueel op zou komen.
Nog steeds vind ik dat de macht niet gered mag worden ten koste van de moraal, omdat dat de samenleving demoraliseert. Een bewindspersoon vertrekt als gebleken is dat er geen vertrouwen is in hem of haar. De aanleiding daarvoor kan liggen in falend beleid of falend gedrag. En een bewindspersoon kan ook opstappen, wanneer er zich zaken hebben voorgedaan, die apert fout zijn, weliswaar buiten zijn of haar schuld, maar binnen zijn of haar formele verantwoordelijkheid.
Maar dan moeten die feiten worden vastgesteld in rechtvaardigheid en met inachtneming van de regels van het staatsrecht.
Zoals ik zei, we staan er iets minder mooi voor, maar de kansen zijn zo slecht nog

niet. Relatief is de Nederlandse economische positie - vergeleken met omringende landen vrij goed. De achterliggende periode van mooi weer is niet gebruikt voor mooie sier. Structuren zijn versterkt in overheidsfinanciën en sociale zekerheid. We hebben ons weerbaarder gemaakt voor de komende periode. Dat is meegenomen, maar het betekent niet dat we er gerust op kunnen zijn.
De begroting voor 1997 wordt een zware opgave.
Onder slechtere omstandigheden dan voorheen is het nu - meer nog dan een jaar geleden - geboden om beleidselementen veilig te stellen, die eigenlijk met elkaar op gespannen voet staan.

Het uitgavenniveau zal in verband met de EMU strikt beperkt moeten blijven.
Tegelijkertijd dienen zich met prioriteit enige exra noden aan, waaraan moeilijk kan

worden voorbijgegaan. En tenslotte zal na de afgelopen periode serieus gezocht moeten worden naar een zo goed mogelijke bescherming van de koopkracht van de laagste inkomens. Drie uitgangspunten, die in harmonie gebracht moeten worden, terwijl de marges voor bezuinigingen niet groot zijn.
De begroting is echter nog maar een onderdeel van een aantal zeer grote problemen die voor ons liggen. Ik kreeg dat voor ogen toen ik enige tijd geleden op een zondagochtend voor een wat langer radio- interview naar Hilversum moest. Mij voorbereidend op dat interview vroeg ik mijzelf af welke grote opdrachten er nog voor dit kabinet klaar lagen - helemaal los van het regeerakkoord - en ik stelde mijzelf de vraag de vijf belangrijkste bijeen te zetten. Ik kwam toen - in willekeurige volgorde tot: * de werkgelegenheid, * de renovatie van de sociale verzekeringen, * het herstel van de rechtstaat, * het redden van onze gezondheidszorg en * Europa.

Natuurlijk zijn er meer grote waarden veilig te stellen, maar dit zijn de concrete onontkoombare
opdrachten op korte termijn. En pas op weg naar Hilversum realiseerde ik me dat van die vijf er vier op het bord van D66- ministers liggen. Ik had dat niet zo geconstrueerd. Maar het is toevallig zo. Daarop worden we beoordeeld, dacht ik, straks als we weer ter stembus gaan. Dan zal beslissend zijn, hoe we het gedaan hebben op die terreinen. Natuurlijk op alle terreinen waarop de partij zich traditiegetrouw zich expliciteert: milieu, staatsrecht, cultuur, om maar wat te noemen, maar dit keer toch in de eerste plaats daar waar onze mensen een primaire verantwoordelijkheid dragen en zeker als het gaat om wat de burgers ervaren als zaken die hen direkt raken. Zaken ook die op het ogenblik het meest in de knel zitten. Ik heb ze genoemd. Grote opdrachten en we hebben er ook kansen.

De voorzitter van de Jonge Democraten - met wie ik een aardig contact via de ether onderhoud, zei laatst nog dat de drie andere D66 ministers in het kabinet het beter doen dan ik. Ik ben het volkomen met hem eens. Ik heb ze zelf daarop ook uitgezocht. Er zijn twee soorten politici - zij die zich omringen met slechtere mensen dan zijzelf en zij die zich omringen met betere.
Ik behoor tot de laatste categorie. En ik ben buitengewoon tevreden over het feit dat ze

bijkans iedere dag de overschrijding van die maat ook daadwerkelijk laten zien.

Democraten,
de beste manier om ons op te maken voor de verkiezingen over twee jaar is om ons werk zo goed mogelijk te doen.
Samen met al onze staatssecretarissen en ministers gaan we voort op de ingeslagen weg. Samen met de Kamerfracties in constructieve dialoog. Nog twee jaar. En mochten de verkiezingen eerder komen, dan weten we nu waar die over gaan.